

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ З ПЕРШОГО КЛАСУ

У статті розглядаються особливості запровадження вивчення іноземної мови з першого класу, принципи навчання, використання інноваційних технологій у навчальному процесі. Обґрунтовується їх вплив на формування молодшого учня як активного суб'єкта процесу учіння.

Ключові слова: комунікативна компетентність, іномовна діяльність, принципи навчання іноземної мови, ситуативність, мовленнєво-мисленнєва діяльність, новизна, функціональність, індивідуалізація, діалог культур.

В статье рассматриваются особенности изучения иностранного языка с первого класса, принципы обучения, использование инновационных технологий в учебном процессе. Обосновывается их влияние на формирование младшего ученика как активного субъекта процесса обучения.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, иноязычная деятельность, принципы обучения иностранному языку, ситуативность, речемыслительная деятельность, новизна, функциональность, диалог культур.

The article investigates peculiarities, principles of learning, modern technologies of teaching English at primary school. Their impact on developing a young learner as an active subject of learning is specified.

Key words: communicative competence, foreign language activities, principles of learning of foreign language, situational context, speech and mental activity, innovation, functionality, personalization, culture dialogue.

Постановка проблеми. Глобалізація суспільства, потреба особистості в швидкій адаптації до умов полікультурного світу вимагають змін щодо рівнів володіння іноземними мовами, визначення нових підходів до відбору змісту та організації матеріалів, використання адекватних форм та видів контролю, методики викладання іноземних мов.

Державний стандарт початкової загальної освіти, прийнятий Постановою Кабінету Міністрів від 20 квітня 2011 року № 462, визначає зміст початкової загальної освіти, ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів. Метою вивчення іноземної мови в початковій школі є формування в учнів комунікативної компетентності з урахуванням комунікативних умінь, сформованих на основі мовних знань і навичок, оволодіння уміннями та навичками спілкуватися в усній і письмовій формі з урахуванням мотивів, цілей та соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях [2].

Для досягнення зазначеної мети передбачається виконання таких завдань:

- правильна вимова і розрізнення на слух звуків, слів, словосполучень і речень;
- оволодіння найбільш уживаною лексикою у межах визначеної тематики і сфери спілкування;
- отримання уявлення про основні граматичні категорії мови, яка вивчається;
- розпізнавання відомого лексичного і граматичного матеріалу під час читання та аудіювання й використання його у процесі усного спілкування;
- розуміння на слух мовлення вчителя, однокласників, основного змісту текстів із використанням наочності;
- участь у діалогічному спілкуванні (вміння вести етикетний діалог і діалог-розпитування під час повсякденного спілкування);
- уміння коротко висловлюватися у межах тематики і сфери спілкування, що визначені для початкової школи, відтворювати напам'ять римовані твори дитячого фольклору;
- оволодіння технікою читання вголос, читання про себе навчальних та нескладних текстів, використання прийомів ознайомлювального та навчального читання;
- правильне написання слів, словосполучень, речень і текстів;
- засвоєння елементарних відомостей про країну, мова якої вивчається.

З урахуванням мети і завдань вивчення іноземної мови виділяються такі змістові лінії: **мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна** [1].

Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти іноземна мова запроваджується як обов'язковий предмет із 1-го класу в усіх типах загальноосвітніх навчальних закладів [3].

Таблиця

Тип навчального закладу	Кількість годин за класами			
	1	2	3	4
Загальноосвітній заклад	1	2	2	2
Спеціалізована школа з поглибленим вивченням іноземних мов	3	3	3	4

Аналіз основних досліджень і публікацій. У контексті реалізації означених завдань особливої ваги набуває процес застосування інноваційних технологій навчання як засобів забезпечення якісного комунікативно-мовленнєвого, соціокультурного і мовного розвитку молодших школярів. Із метою впровадження сучасних технологій та методик навчання на практиці сформувалась певна джерельна база, методологічне підґрунтя якої становлять праці видатних психологів, лінгвістів і дидактів (Л. С. Виготський, Е. Берн, Р. Бернс, Дж. Дьюї, В. Кіппатрік, Р. Ладо, С.Лівінгстоун, Т. Хатчінсон та ін.). При цьому зазначимо, що зміст сучасних праць із методики, які формують таку базу, зорієнтований переважно на умови викладання іноземної мови в основній і старшій школі (І. Л. Бім, М. Л. Вайсбурд, Л. Я. Зеня, І. О. Зимня, С. Ю. Ніколаєва, Є. С. Полат та ін.). Проте питання застосування сучасних

технологій та методик навчання іноземної мови в початковій школі ще не стало предметом широкого обговорення в науковій та методичній літературі.

Отже, аналіз стану обраної теми засвідчує її **актуальність** і зумовлює **мету цієї статті** – уточнити й обґрунтувати на матеріалі англійської мови особливості застосування сучасних технологій та методик навчання у початковій ланці шкільного курсу з іноземної мови; визначити їх вплив на підвищення якості організації навчально-виховного процесу з предмета, формування учнів як активних суб'єктів процесу учіння.

Виклад основного матеріалу. Іншомовна діяльність як новий спосіб спілкування молодшого школяра потребує позитивної мотивації, яка є одним із найважливіших психологічних факторів успішності вивчення іноземної мови і ключовим питанням організації навчання молодших школярів.

У програмі з іноземної мови для 1-го класу виділено відповідні сфери спілкування, а саме: *особистісна*, центром якої є сім'я, друзі, дозвілля, іграшки, тварини; *публічна*, що охоплює свята та традиції, пов'язані з ними; *освітня*, сконцентрована навколо предметів шкільного побуту [2].

Уже в початковій школі учень повинен знати, як залежно від ситуації привітати друга чи вчителя, які комунікативні одиниці можна використовувати, реагуючи на прості запитання типу «Як справи?». Саме комунікативна одиниця, що підлягає засвоєнню на уроці, визначає набір і черговість звуків для введення та тренування, а імітаційно-ігрові технології сприяють формуванню в учнів усіх компонентів фонологічної компетенції: ритму, наголосу та інтонації.

Аналіз наукової літератури з означеної проблеми та педагогічний досвід переконують у тому, що раннє вивчення іноземної мови передбачає вагомі психологічні передумови для оволодіння молодшими школярами основами елементарної комунікативної компетенції.

Найважливішими з-поміж них є:

- вікові психофізіологічні й психічні характеристики учнів;
- досвід дітей у спілкуванні рідною мовою;
- відчуття новизни предмета;
- наявність у молодших школярів досить сильної мотивації, зумовленої поєднанням процесу навчання мови з періодом інтенсивної соціалізації;
- потенційні можливості предмета для успішного розв'язання таких головних завдань початкової школи, як стимуляція пізнавальної мотивації учнів, максимальна соціалізація кожної дитини, розвиток її особистості, підготовка до діалогу культур.

Слід зазначити, що, відповідно до Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти, поняття «комунікативність» передбачає виокремлення наступних параметрів, які окреслюють конкретні ознаки принципу навчання іноземної мови: 1) ситуативність; 2) мовленнєво-мисленнєва діяльність; 3) новизна; 4) функціональність; індивідуалізація; 6) діалог культур [7].

У початковій школі вивчення іноземної мови сприяє закладенню основ комунікативної компетенції, необхідних для їх подальшого розвитку та вдосконалення. Від успішного проходження початкового етапу навчання залежать подальші успіхи в оволодінні предметом у цілому. Початкова школа

має забезпечити наступність і безперервність процесу навчання іноземної мови в усьому курсі середньої школи, сформувати базові навички і вміння, необхідні для подальшого розвитку комунікативної компетенції в основній і старшій школі.

Одним із найголовніших принципів комунікативного напряму є *ситуативність*, в основу якої покладено організацію навчання у звичних для спілкування умовах. У молодшому шкільному віці, коли вивчення іноземної мови лише починається, створення та використання ситуацій реального спілкування засобами гри є найбільш доступним, природним та дієвим засобом пізнання учнями навколишнього світу. Саме тому реалізацію навчальної діяльності рекомендується здійснювати за допомогою ігрових прийомів, які передбачають ознайомлення молодших школярів із навчальним матеріалом і сприяють доведенню до автоматизації їхніх дій із цим матеріалом.

Практика засвідчує, що під час гри діти досить легко засвоюють мовний та мовленнєвий матеріал. Гра активізує всі види мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), знімає напругу, зацікавлює, заохочує до певних дій, розвиває дитячу фантазію та уяву, стимулює прагнення кожної дитини до самовираження та самовдосконалення.

Однією з найважливіших психологічних вимог до організації навчання на початковому етапі є вивчення тем та розділів програми на основі навчальних ситуацій, що створюються вчителем за допомогою сюжетних або тематичних картин. Розвиток здатності сприймати різноманітні явища життя завдяки використанню різних видів наочності (прямої й опосередкованої) та наочних методів (ілюстрацій і демонстрацій) дозволяє сформувати в учнів уявлення і поняття про об'єкти пізнання.

Методика викладання іноземних мов передбачає поєднання наочних, словесних та практичних методів навчання. Застосування проблемних культурознавчих ситуацій із метою моделювання реального та фахового спілкування є обов'язковою умовою для реалізації принципу мовленнєво-розумової активності та самостійності учнів.

Принцип новизни, що стосується змісту та форми мовленнєвого висловлювання, прийомів, завдань, змісту навчання, забезпечує гнучкість навичок, динамічність мовленнєвих умінь, продуктивність, комбінування різних видів та режимів роботи, ініціативність висловлювань, темп мовлення і тактику мовця. Продуктом принципу новизни у навчанні іноземної мови є інтерес учнів до навчання та нешаблонна організація навчального процесу, використання вчителем різноманітних прийомів роботи.

Працюючи над тією чи іншою ситуацією, вчитель має остерігатися того, щоб не звести навчальний процес до механічного запам'ятовування певної кількості стандартних фраз, результатом чого може бути їх відтворення учнями тільки в аналогічних ситуаціях. Використання різноманітних елементів, ситуацій та сюжетів із їх послідовним опрацюванням забезпечує розвиток мовленнєвих умінь. Комунікативна методика припускає навчання граматики на функціональній та інтерактивній основі. Тобто засвоєння нових лексичних і граматичних одиниць відбувається в тісному зв'язку з їх функціями в мовленні

не у вигляді «форм» та «структур», а через відображення певних думок та комунікативних намірів. Оскільки мислення дітей початкової школи є недосконалим, дуже конкретним, логічно нерозвиненим, то опанування лексичним та граматичним матеріалом на заняттях з іноземної мови відбувається завдяки мовленнєвим зразкам, які використовуються дітьми у певних комунікативних ситуаціях.

Комунікативність включає в себе індивідуалізацію навчання мовленнєвої діяльності, під якою розуміють урахування можливостей молодшого школяра: його здібності, вміння здійснювати мовленнєву і навчальну діяльність, особистісні якості. У вирішенні цього завдання важливу роль відіграє інтегрована діяльність, основне завдання якої – індивідуальний підхід до кожного учня, диференційований відбір навчального матеріалу та прийомів навчання, застосування індивідуальних завдань та роздаткового матеріалу. Разом із тим, означений принцип вимагає від учителя значних часових затрат.

Зважаючи на викладене вище, варто звернути увагу на такі особливості мовлення вчителя іноземної мови, який працює у початковій школі:

- культура мовлення: зразкова вимова, чітка й виразна дикція, поставлений голос;
- нормативність (правильність) мовлення;
- автентичність мовлення;
- об'єкт мовлення: вміння говорити, звертаючись до учнів; використання лінгвістичних засобів адресності мовлення та мовленнєвих форм звертання з метою привернення уваги учнів до предмета мовлення, а також з метою залучення їх до спільної роботи;
- адаптивність мовлення: вміння змінювати параметри мовлення, (ускладнювати, спрощувати), переходити від одного виду діяльності до іншого, враховувати рівень мовної підготовки учнів;
- емоційно-експресивне забарвлення мовлення: вміння виражати особисте ставлення до предмета розмови, адекватно реагувати на поведінку і навчальну діяльність учнів, давати їм певну оцінку (схвалення, впевненість, заохочення, осуд: *fine, great, excellent, perfect, well done, you've got it, keep it up. It's not very good. Hope you'll do it better. Try and do it again. Will you?*);
- уміння виправляти помилки учнів, робити узагальнювальні висновки щодо їх мовленнєвої поведінки;
- стимулювати комунікативний настрій, позитивний емоційний та інтелектуальний фон уроку, атмосферу доброзичливості та співпраці, виявляти постійну турботу про психічне, інтелектуальне і фізичне здоров'я дітей [4].

Значний потенціал для реалізації представлених принципів на практиці закладено в усіх центрованих на особистості молодшого школяра технологіях навчання іноземної мови. При цьому особливої уваги заслуговує проектна технологія – такий різновид творчої роботи молодших учнів, коли вони самостійно або під керівництвом учителя вчаться створювати та захищати обраний проект – колаж, альбом, комікс, анкету, інсценізацію тощо.

Виконання проектних завдань стимулює молодших школярів до самостійності, колективної співпраці та рівноправного партнерства, підвищує їх самооцінку, сприяє усвідомленню їх значущості як активних і рівноправних учасників навчального процесу. Найбільш цікавими є театральні проекти, інтерес до участі в яких пояснюється сугестивністю молодших школярів, їхньою здатністю до наслідування, естетичним ставленням до навколишнього. Найпоширенішою формою реалізації театрального проекту вважають театральну постановку – художньо й музично оформлену костюмовану рольову гру контрольованого виду, в основу якої покладено близький світосприйняттю молодшого учня сюжет, навіяний світом англomовної і вітчизняної дитячої субкультури: дитячих літературних казок, поетичних творів, пісень, малих форм фольклору.

Насичення предметного змісту уроку іноземної мови соціокультурною інформацією стимулює пізнавально-комунікативну мотивацію учіння, активізуючи тим самим розумові здібності учнів, зокрема аналіз, синтез, уявне планування, рефлексію. Активізація мислення посилює роботу уваги та пам'яті.

Важливим при цьому є й емоційний фактор, адже повноцінне формування соціокультурної компетенції школярів зазвичай пов'язується із застосуванням автентичних матеріалів: елементів фольклору, аудіозаписів діалогів у виконанні зразкових дикторів, фрагментів мультфільмів тощо.

Організація комунікативного підходу до навчання іноземній мові передбачає дотримання принципу діалогу культур, що розуміється як:

- 1) створення навчального середовища, де постійно відбувається зустріч, ознайомлення та здобуття певних знань із чужої мови, культури, традицій;
- 2) упровадження в навчальний процес змісту навчальних матеріалів, що моделюють міжкультурний діалог;
- 3) організація міжкультурного спілкування з носіями чужої культури та мови, стимулювання розвитку толерантності, «міжкультурної чутливості», соціокультурної спостережливості, спроможності змінити перспективу й подивитися на світ очима іншого.

Моделювання ситуацій діалогу культур на уроках іноземної мови дає змогу учням порівнювати спосіб і стиль життя людей у своїй країні та країнах, мову яких вони вивчають. Реалізації принципу опори на діалог культур сприяють такі типи ситуацій навчально-трудоної, сімейно-побутової та соціально-культурної сфер спілкування:

- ситуації-аналоги потенційного спілкування дітей із носіями мови;
- ситуації з казковим сюжетом на літературно-країнознавчій основі;
- ситуації з казковим сюжетом, що моделюють взаємодію улюблених персонажів мультфільмів, кінофільмів дітей з України і країн, мова яких вивчається;
- ситуації – уявні подорожі до визначних місць іншомовних країн, наприклад, Лондонського зоопарку, Діснейленду тощо;
- ситуації, пов'язані з обговоренням отриманих знань про національні реалії іншої культури, наприклад, про реалії шкільного життя, родинні свята, грошові одиниці, реалії масової культури, докiлля, засоби комунікації тощо.

Лінгвокультурознавчий аспект навчання молодших школярів іноземній мові має обмежуватися доступною й близькою за інтересами інформацією про країни, мова яких вивчається, та повноцінно й систематизовано демонструватися. Увесь зміст навчання іноземній мові (ознайомлення з іноземною культурою, історією, літературою) повинен сприяти розумінню дитиною іноземної мови не як ізольованого набору правил з оволодіння мовленнєвими одиницями, а як реального інструмента, цікавого і важливого для учня. У процесі засвоєння нової мови в дітей має сформуватися уявлення про те, що мова тісно пов'язана з культурою країни, мова якої вивчається, іншим способом життя, конкретними людьми, які живуть у цій країні та спілкуються цією мовою.

До культурологічного компонента вивчення іноземної мови рекомендуємо включати наступні теми:

– «Традиційні свята Великої Британії, США (Christmas, New Year, Halloween, Easter)»;

– «Національні символи Великої Британії (a red rose, a thistle, a shamrock, a daffodil)»;

– «Історії та легенди, пов'язані з виникненням деяких символів»;

– «Загальні факти про столиці Великої Британії та США (London, Washington)»;

– «Письменники-автори відомих казок (J. Rowling, A. Milne, P. L. Travers, M. Twain)»;

– «Реалії дитячого побуту (a wheel barrow race, a three-legged race)» і т. д.:

• іграшки (a space robot, a wizard, a teddy bear);

• захоплення (computer games, collecting stamps, stickers, roller skating);

• спортивні ігри (football, basketball, baseball, tennis);

• їжа та напої (a hamburger, a sandwich, hot dog, soda water, cola, pop-corn)

etc;

• елементи одягу (baseball cap, T-shirt, tights).

До лінгвокультурознавчого компонента відноситься мовленнєвий матеріал різного рівня, а саме:

1) дитячий фольклор (лічилки, римівки, колядки, скоромовки, пісні), які, крім мовленнєвого наповнення, містять елементи іноземної культури;

2) дитяче країнознавство (казки), яке допомагає дитині краще зрозуміти структуру мови, що вивчається, її засоби вираження та національну своєрідність народу певної країни;

3) дитячі п'єси, які імітують фрагменти дійсності, що демонструють різні ситуації спілкування в сюжетному вигляді.

Ураховуючи значення етикетних правил, що впливають на процес взаємного розуміння людей, які виховувалися в різних культурах, у лінгвокультурознавчому аспекті особлива увага повинна приділятися засвоєнню моделей вербальної комунікативної поведінки. У новій програмі з іноземної мови щодо мовленнєвого етикету зазначається, що учні повинні знати як звертатися до знайомих та незнайомих людей у різних життєвих ситуаціях, як привітатися або попрощатися, як привітати або віддячити комусь тощо. Також

важливою є необхідність вивчення мовленнєвого етикету в зв'язних діалогічних одиницях.

Варто відзначити, що під час роботи з моделями комунікативної поведінки увагу необхідно акцентувати на важливості дотримання інтонаційного малюнку зразка, що вивчається, оскільки саме інтонація в багатьох випадках іншомовного спілкування має смислорозрізняльну функцію (наприклад, використання низького висхідного тону при вимові "Hello!" та "Bye-bye!").

Також зазначимо, що в початковій школі принцип діалогу культур реалізується за допомогою добору змісту матеріалів соціокультурної значущості як на традиційних уроках іноземної мови, так і в активній позакласній діяльності: передусім необхідно познайомитися з іншомовним ровесником, його повсякденним життям, інтересами, іграми, захопленнями, стереотипами поведінки, а через призму сприйняття іноземця – і з країною, представником якої він є. Дієвими інструментами стимуляції пізнання, розкриття творчого потенціалу особистості учня й посилення гуманізації початкової освіти є організація листування та спілкування з носіями іноземної мови в межах іншомовного середовища засобами інноваційних комунікаційних технологій, ознайомлення з іншомовним пісенним, віршованим і казковим фольклором, світом ігор і розваг країни, мова якої вивчається.

Висновки. Ефективність процесу навчання іноземній мові в молодшому шкільному віці забезпечують готовність та бажання учнів брати участь у міжкультурному спілкуванні мовою, яку вони вивчають. Найефективнішим є комунікативно-діяльнісний підхід, що ґрунтується на дієвому, зорієнтованому на особистість навчанні іншомовному спілкуванню.

Дотримання на уроках іноземної мови в початкових класах принципів, характерних для комунікативного підходу, сприятиме формуванню й розвитку в молодших школярів практичних навичок і вмінь спілкування іноземною мовою.

Навчання в першому класі формує функціональну й пропедевтичну основу для подальшого навчання дитини іноземній мові в наступному класі. Воно сприяє її загальному мовному розвитку, набуттю навичок і вмінь навчальної діяльності, соціальної та соціально-психологічній орієнтації в дитячому колективі і в людському суспільстві взагалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт початкової загальної освіти : затверджений Постановою Кабінету Міністрів № 462 від 20 квітня 2011 року.
2. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 1-4 класи. – К. : Освіта, 2012.
3. Типові навчальні плани початкової школи : затверджені наказом МОНмолодьспорту України № 572 від 10.06.2011.
4. Бігич О. Б. Теорія і практика формування методичної компетенції

вчителя іноземної мови початкової школи / О. Б. Бігич. – К. : Ленвіт, 2006. – С. 136-138,153-156.

5. Буренко В. М. Особливості навчання англійської мови учнів першого класу / В. М. Буренко // Іноземні мови в сучасній школі. – 2012. – № 2. – С. 7-9.

6. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі : навч. посібник / С. В. Роман. – К. : Ленвіт, 2006. – С. 208.

7. Самойлюкевич І. В. Перспективи раннього навчання іноземних мов в Україні та за кордоном : монографія / І. В. Самойлюкевич. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 261-367.

Дата надходження до редакції: 09.12.2013 р.